

Г. А. Норд,

к. е. н., доцент, директор інституту післядипломної освіти,
Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ ІНВАЛІДІВ

H. Nord,

PhD of Economics, Assistant professor, chief of the postgraduate education Institute,
Black Sea State University named Petro Mohyla, Mykolaiv

FOREIGN EXPERIENCE PROVIDING OPPORTUNITIES FOR HUMAN DEVELOPMENT FOR DISABLED

Проаналізовано наявний зарубіжний досвід з питань забезпечення можливостей людського розвитку для інвалідів. Зроблено наголос на вищій освіті для інвалідів, яка забезпечує людині розширення свободи вибору та можливостей. Проведено аналіз програм та проектів у сфері професійної реабілітації інвалідів в зарубіжних країнах. Визначено спільні риси та завдання, які виконуються зарубіжними країнами для забезпечення людського розвитку інвалідів та можуть бути корисними для розв'язання подібних проблем в Україні. Зроблено висновок про інноваційний тип розвитку системи вищої освіти за кордоном, що зумовлений національними традиціями і високими показниками в галузі освіти, а також широким визнанням ідей дистанційного навчання.

International experience on ensuring human development opportunities for the disabled is analyzed. Highlighted the higher education for the disabled, which provides a person the freedom of choice and expanding opportunities. Analysis of programs and projects in the field of vocational rehabilitation of disabled persons in foreign countries is presented. Similarities and tasks performed by foreign countries for human development and the disabled which can be useful for solving such problems in Ukraine are determined. The conclusion of an innovative type of higher education abroad, which is due to national traditions and high levels of education, as well as ideas widely recognized distance learning is done.

Ключові слова: освіта, інваліди, зарубіжний досвід, програми, людський розвиток, проекти, забезпечення.

Key words: education, disabled, international experience, programs, human development, projects, providing.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність концепції людського розвитку, особливо у частині рівності можливостей та розширення свободи вибору висуває проблеми, які необхідно вирішити для забезпечення досягнення цих речей. В Україні найбільше проблеми такого роду, на нашу думку, стосуються сегменту людей з інвалідністю. На жаль, кількість таких людей невпинно збільшується через військові конфлікти. Заходи, які вживаються на рівні держави для реабілітації та людського розвитку інвалідів не мають системного характеру. Основною причиною цього є відсутність системної організації цієї справи в цілому та зокрема, необхідної законодавчої бази. Ключовою ланкою системи людського розвитку вважаємо вищу освіту, адже саме вона забезпечує людині розширення свободи вибору та можливостей.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Про необхідність сприяння розширенню прав і можливостей, рівності можливостей та стійкості для того, щоб вони взаємно підсилювали одне одного йдеться у Докладах про Людський Розвиток (ДЛР) за 2010—2014 рр. [1—4]. Зокрема ДЛР за 2010 рік містить огляд тенденцій у галузі розширення прав і можливостей, тобто здатності людей робити свій вибір, приймати участь у процесах, що відбуваються на рівні домогосподарства, суспільства і країни, формувати їх та отримувати від них користь. У ДЛР за 2011 рік роз-

глянуто моделі і тенденції людського розвитку, індикатори рівності можливостей і стану навколишнього середовища. У висновках ДЛР за 2013 рік зазначається, що найбільше стримує людський розвиток нерівність у здоров'ї та освіті, а нерівність у доходах майже не впливає на нього. ДЛР за 2014 рік присвячений розгляду проблем вразливості через призму людського розвитку. У ньому виявлені структурно вразливі групи людей, які більше піддані ризикам, ніж інші, внаслідок історичних причин або несправедливого ставлення до них з боку інших членів суспільства. Серед українських науковців, які за останні роки опублікували монографії з питань людського розвитку та реабілітації інвалідів слід назвати Верховод І.С., Гаврюшенко Г.В., Зарянюк О.В., Коляденко Н.В., Красномоєць В.А. У своїх працях вони розробили підходи щодо розуміння сутності та процесу соціально-професійної реабілітації інвалідів, а також підходи до розрахунку інтегрального індексу людського розвитку інвалідів та оцінювання ефективності професійної реабілітації інвалідів на регіональному рівні. Проаналізували динаміку та структуру інвалідності в Україні, професійної підготовки, створення робочих місць для інвалідів, працевлаштування та зайнятості. Розглянули чинну систему професійної реабілітації інвалідів в Україні, виявили основні проблемні питання, що перешкоджають її ефективному функціонуванню, розробили пропозиції щодо удосконалення її інституціонального та фінансового забезпечен-

Таблиця 1. Особливості вищої освіти інвалідів у зарубіжних країнах

| № | Країна | Особливості |
|---|-----------------|--|
| 1 | Канада | <ul style="list-style-type: none"> - навчається найбільша кількість студентів з особливими потребами (1/2–6% в залежності від провінцій); - є першою країною, яка до своєї Конституції включила положення про рівні права інвалідів; - застосовуються спеціальні технічні засоби та індивідуальні програми; - розвиток електронного навчання; - розроблення інклюзивних навчальних планів і програм, політики й послуг, навчального обладнання, методів навчання та методологію оцінювання; - інституційна політика, яка включає: надання житла на період навчання; підтримку адаптивних технологій; оцінку потреб; координацію допоміжних послуг (записувачі, переписувачі, тьютори, стратеги, репетитори, сурдоперекладачі); консультації щодо кар'єри; надання інформації щодо доступності кампусу (фізичної), абітурієнтів, фінансування, пов'язаного з інвалідністю, працевлаштування та направлення на роботу; особливе забезпечення іспитів (додатковий час, кімнати, що не відволікають увагу, переписувачі, комп'ютери, усні іспити); посередницьку допомогу тощо |
| 2 | США | <ul style="list-style-type: none"> - концепція рівноправності в освіті; - освіта розглядається як суспільне благо, що потребує надання всім рівних можливостей у доступі до цієї соціальної цінності; - метод спільних консультацій; - розроблення індивідуального навчального плану (ІНП); - окрім майстер-класів, також успішно застосовуються такі прийоми: консультування, експрес-метод обміну інформацією, бесіди, семінари і т. д. |
| 3 | Італія | <ul style="list-style-type: none"> - з кінця 60-х років XX століття інтеграція людей з обмеженими можливостями в освітню систему Італії регламентується на законодавчому рівні; - будь-яка державна чи недержавна (приватна, муніципальна, регіональна) школа в Італії, яка має право на здійснення освітньої діяльності, зобов'язана брати на навчання усіх осіб з особливими потребами навіть із важкими порушеннями. Відмова надавати освіту учням з особливими потребами передбачає кримінальну відповідальність для керівництва школи; - на основі діагнозу вчителі, члени сім'ї дитини та представники соціальних служб, які опікуються дитиною, розробляють індивідуальний навчальний план (ІНП). Індивідуальний навчальний план містить короткий виклад процесів реабілітації, соціалізації і дидактичних проєктів; - дітей із порушеннями зору навчає спеціальний викладач, який володіє рельєфно-крапковим шрифтом Брайля; для слабочуючих дітей обов'язковою є наявність викладача, який уміє читати по губах; - безкоштовне транспортування від будинку дитини з особливими потребами до приміщення школи і у зворотному напрямку; - за кожним неповноправним студентом повинні бути закріплені «опікуни» – студенти старших курсів, які готові допомагати у подоланні організаційних труднощів та змісту курсу навчання вищої школи; адміністрація університету повинна гарантувати відсутність архітектурних бар'єрів та помічників для пересування осіб в інвалідних візках |
| 4 | Франція | <ul style="list-style-type: none"> - базується на керівних принципах основних міжнародних документів про освіту, прийнятих ООН та ЮНЕСКО; - обов'язкова освіта дітей з психофізичними вадами; - систематичний доступ до загального права осіб з обмеженими можливостями на всіх рівнях соціального життя: доступ до шкільної освіти, професійної підготовки, зайнятості, житла і транспорту, культури і дозвілля тощо. |
| 5 | Австрія | <ul style="list-style-type: none"> - у спеціальних закладах країни навчаються лише діти зі значними порушеннями слуху, зору та інтелекту; - функціонують центри спеціальної освіти, які несуть відповідальність за навчання дітей з особливими потребами в масових загальноосвітніх закладах і координують роботу всіх фахівців, залучених до цього процесу; - спеціалісти цих центрів діагностують дітей, консультують вчителів, надають навчально-методичну допомогу спеціальним педагогам і батькам учнів з порушеннями розвитку, проводять семінари та тренінги з підвищення кваліфікації, співпрацюють з адміністративними місцевими службами, медичними центрами тощо; - розроблялася індивідуальна навчальна програма, яка передбачала надання психолого-педагогічної допомоги; - розроблена експериментальна програма чотирьох моделей інтегрованого навчання |
| 6 | Швеція | <ul style="list-style-type: none"> - затверджено нормативно-правовий документ під назвою Навчальний План, який означає новий стратегічний напрям освітньої політики держави; - функціонує лише чотири типи спеціальних шкіл: для дітей з помірною розумовою відсталістю, з легкою розумовою відсталістю, з труднощами в навчанні та для дітей з комплексними порушеннями; - функціонування Центрів дитячої реабілітації, співробітники яких надають необхідну допомогу дітям з обмеженими можливостями; - надання підтримки сім'ям дітей з особливостями розвитку та освітнім закладам, де вони навчаються; - враховуючи проведення курсів підвищення кваліфікації педагогів та асистентів педагогів, батьків та всіх фахівців, які задіяні в освітньому процесі |
| 7 | Велика Британія | <ul style="list-style-type: none"> - 3 основні складові: розширення доступу до освіти, інтеграція, інклюзія; - надання психолого-педагогічної підтримки батькам дітей з обмеженими функціональними можливостями шляхом інформування та консультацій; - принцип безбар'єрності, вдосконалення способів організації інклюзивної освіти для полегшення процесу навчання дітям з обмеженими функціональними можливостями; - є державний секретар, який регулює питання освіти; - активна діяльність громадських об'єднань, спілок, асамблей, ініціативних груп в інтересах дітей з обмеженими функціональними можливостями; - поступове напрацювання методик, перенесення досвіду з одного освітнього рівня на інший |
| 8 | Німеччина | <ul style="list-style-type: none"> - професійне супроводження абітурієнта в питанні вибору професії та навчального закладу; - заочне навчання; - навчальні матеріали доставляють поштою; індивідуальне обслуговування здійснюється в навчальних центрах або по телефону, електронною поштою, а в особливих випадках - при домашньому відвідуванні; - студентський гуртожиток, де враховані потреби людей з фізичними обмеженнями здоров'я; - комп'ютерні класи також мають спеціально обладнані робочі місця з роздільною клавіатурою; збільшеними або зменшеними клавішами, посиленою глибиною натиску тощо; - кожній аудиторії передбачені диктофонні пристрої |
| 9 | Росія | <ul style="list-style-type: none"> - роль сім'ї та громадських організацій у спільній роботі з вузами і іншими суб'єктами навчального процесу; - ряд центральних вузів приймає інвалідів на групове та індивідуальне навчання, розширюється кількість спеціальностей; - чотири основні напрями діяльності вузів у цій галузі: спеціальні відділення в вузах; спеціалізовані вузи для інвалідів; центри підготовки інвалідів для вступу до ВНЗ; центри психолого-педагогічної допомоги інвалідам, які навчаються у ВНЗ; - створення відповідної архітектури будівель і аудиторій, дверних прорізів і сходів, меблів та обладнання, облаштуваності їдалень, бібліотек і туалетів, наявності кімнат відпочинку і стільців у коридорах, медичних кабінетів, необхідних для повсякденних потреб деяких студентів інвалідів; - викладачі роблять акцент на позитивній ролі інтеграції для особистісного зростання студентів не інвалідів. Студенти з інвалідністю, в свою чергу, отримують великі можливості соціального досвіду в інтегрованому середовищі |

Джерело: складено автором за [7—17].

Таблиця 2. Програми і проекти у сфері вищої освіти для інвалідів у зарубіжних країнах

| № | Країна | Назва програми/проекту | Сутність та переваги |
|---|---------|---|---|
| 1 | Канада | «VNC WebST» Проект розробки інноваційного програмного забезпечення | <ul style="list-style-type: none"> Діючі організації: Національна освітня асоціація студентів з особливими потребами, фундація Нейл Сквайр, Рада канадців з обмеженими можливостями, Альянс із забезпечення рівності сліпим та глухим канадцам та багато інших. Розвиток електронного навчання для студентів з особливими потребами (Відкритий університет Британської Колумбії, Університет дистанційного навчання Вікторії, Університет Саймона Фрейзера та ін.). Розробка програмного забезпечення для дистанційної освіти. Широке використання комп'ютерних конференцій і веб-ресурсів для студентів очної і дистанційної форми навчання. Переваги даної програми є забезпечення усіх провінцій Канади розвиненими комунікаційними лініями, які дають можливість навчальним закладам пропонувати електронне дистанційне навчання своїм студентам Програма орієнтована на сім'ї з великим доходом, дозволяючи дітям з таких сімей отримати більш якісну освіту. Фінансування спеціальної освіти. Використовування індивідуальних навчальних планів. Дистанційне навчання є невід'ємною складовою освітнього процесу. Воно широко використовується і для навчання студентів з особливими потребами. Таким чином, введення ваучерної системи стимулювало просування інклюзивної освіти в університетах, які колись були недоступні для більшості дітей з відділеними розвитку з причини особливих стандартів прийому і тестових бар'єрів. |
| 2 | США | Ваучер «Individuals with Disabilities Education Act» – IDEA | <ul style="list-style-type: none"> У кожній провінції в регіональному управлінні освіти діє Міждіомочна Робоча група провінції / un Gruppo di Lavoro Interistituzionale Provinciale (GLIP). Надання консультативної допомоги окремим університетам та школам в галузі інклюзивної освіти. Розробка індивідуального навчального плану на основі встановленого діагнозу. За його виконанням слідкує оперативна група по роботі з інвалідом. Організації з працевлаштування допомагають знайти неповноправних працівників, які відповідають вимогам роботодавців. Вони також сприяють удалому проходженню випробувального періоду на підприємстві, під час якого робота послугується з практичним навчанням. Це є продовженням освітнього проекту інклюзивного навчання. Перевагами даної програми є подання соціального, схоластичного та реабілітаційного аспектів. Співпраця фахівців та студентів за кожним напрямком, що регламентується законами |
| 4 | Франція | TEMPUS-III Програма «Університет третього тисячоліття» | <ul style="list-style-type: none"> Відповідно до неї загальний бюджет освіти перевищив 45 млрд франків. Також створено Національний центр дистанційного навчання (НЦДН), який опікується підготовкою персоналу й підвищенням його професійного рівня. Створення Національного центру дистанційного навчання (НЦДН), який опікується підготовкою персоналу. Організовано неперервне професійне навчання керівників та викладачів. Всіх потенційних студентів можна умовно розділити на три групи: співробітники НЦДН, працівники державної системи освіти, спеціалісти інших галузей, які бажають поповнити свої знання і вдосконалити практичні навички. Перевагою даних проектів є: створення умов для відмінної професійної підготовки фахівців, зосередження уваги на якості та привабливості навчально-виховного процесу; сприяти доступу університету до нових інформаційних технологій, захоплення до участі у численних проектах та ініціативах. Така орієнтація на потреби людей з обмеженими можливостями відображає еволюцію французької школи, системи освіти та боротьби з дискримінацією в цілому |
| 5 | Австрія | Програма чотирьох моделей інтегрованого навчання | <ul style="list-style-type: none"> В освітній системі Австрії функціонують центри спеціальної освіти, які несуть відповідальність за навчання дітей з особливими потребами в масових загальноосвітніх закладах і координують роботу всіх фахівців, залучених до цього процесу. У спеціальних закладах країни навчаються лише діти зі значними порушеннями слуху, зору та інтелекту. Функціонують центри спеціальної освіти, які несуть відповідальність за навчання дітей з особливими потребами в масових загальноосвітніх закладах і координують роботу всіх фахівців, залучених до цього процесу. Тимчасову підтримку дітям-інвалідам з особливими потребами можуть надавати профільні фахівці з медичних і медико-соціальних закладів. Перевагою такої програми є: взаємодія університетів з установами різного підпорядкування з метою надання всебічної допомоги студентам з особливими освітніми потребами різнопрофільними фахівцями, які мають працювати узгоджено та в тісному контакті; залучення батьків до процесу навчання дітей з особливостями розвитку тощо |
| 6 | Швеція | «Шведське Агентство Спеціальної Освіти» Установи спеціалізованої професійної освіти («Kvalificerad Yrkesutbildning») | <ul style="list-style-type: none"> В усіх територіальних округах країни функціонують Центри дитячої реабілітації, співробітники яких надають необхідну допомогу дітям з обмеженими можливостями. Спеціалісти, визначають освітній маршрут студента з особливими потребами, розробляючи індивідуальні навчальні програми з наданням відповідних реабілітаційно-корекційних послуг. Радники агентств опікуються дітьми з особливими освітніми потребами, допомагаючи муніципальним органам влади забезпечити всі умови для навчання таких студентів, враховуючи проведення курсів підвищення кваліфікації педагогів, батьків та всіх фахівців, які задіяні в цьому процесі. Перевагою такої програми є: новий стратегічний напрям освітньої політики держави, який надає студентам з особливостями психофізичного розвитку можливості навчатися в масових закладах, створивши для цього відповідні умови. |

Продовження таблиці 2.

| | | | |
|---|-----------------|---|---|
| 7 | Велика Британія | TEMPUS-III «Національний дитячий план» Проект «Національне бюро для студентів з інвалідністю» | <ul style="list-style-type: none"> - Надає людям з інвалідністю аналітичну інформацію про всі ВНЗ країни, консультативну допомогу з різних аспектів навчання, суспільного життя, обрання професії, працевлаштування, проводить конференції, видає публікації, веде науково-дослідницькі роботи, пропагує досягнення людей з інвалідністю, налаштовує зв'язки між ними, здійснює любівання їх інтересів у процесі прийняття державних рішень, співпрацює з представниками громадських організацій інвалідів. - В університетах працює Центр підтримки студентів з інвалідністю. Тут їм надаються поради та необхідна інформація стосовно послуг університету, організуються індивідуальні візити до коледжів або факультетів. - Створено «Путівник для абтурієнтів», що також можуть бути надані у друкованому вигляді чи в аудіо запису. Проект забезпечує студентів індивідуальними навчальними програмами, адаптованими до їх потреб, житлом, за потреби наймас персонального асистента. При вступі до університету студент може обговорити з радником Центру питання розвитку своєї майбутньої кар'єри. Перевагою даного проекту є: розвиток здатності вмілого та гнучкого використання інформаційно-комунікаційних технологій, які полегшують навчальний процес студентів, а також вироблення відповідних знань і умінь у навчальному процесі - Карlsruhe - безбар'єрне місто, сприятливе для проживання та навчання людей з особливими потребами. - Наявність спеціальної квоти при вступі до університету. - Створення Центру по роботі зі студентами: де проводять співбесіди, виявляють рівень підготовленості до навчання, дають поради щодо вибору спеціальності, допомагають інтегруватися в групу, формують правильне уявлення про студентське життя, готують до подолання можливих труднощів і проблем, надають інформацію про індивідуальні технічні засоби навчання, у т. ч. джерела їх придбання тощо - Центр (через Інтернет) забезпечує кожного студента розкладом занять з повним описом корпусів та аудиторій. Перевагою даних програм є: розвиток «кооперативних» форм організації освітньої діяльності університетів, що передбачають спільне проведення масових заходів, окремих навчальних занять, відвідування студентами з порушенням розвиткуком занять та надання їм корекційно-реабілітаційних послуг у спеціальному закладі тощо |
| 8 | Німеччина | «Життєва допомога» Проект Карlsruhe | <ul style="list-style-type: none"> - Участиками проекту були Міністерство освіти РФ, російські вузи і університети країн Євросоюзу. - Дослідження та аналіз способів забезпечення доступності вищої освіти для інвалідів. - Вивчення категорій населення з обмеженими фізичними можливостями. - Створення сайту в мережі Інтернет. челябінським державним. - університетом створено сайт «Шлях до незалежного життя» www.wilg.ru. - Проведення стажувань. Перевагами даного проекту є: <ul style="list-style-type: none"> - створення та розробка рекомендацій медико-соціальної експертизи за індивідуальними програмами реабілітації інвалідів, за визначенням їх можливостей до навчання в інтегрованому середовищі, а також формування необхідних умов реалізації такого навчання; - забезпечення спеціальної навчально-реабілітаційної технологічної бази, що включає спеціальні засоби технічної підтримки навчального процесу, навчально-систему методичної та психолого-педагогічної підтримки; - розробки нормативів і джерел фінансування навчально-реабілітаційного процесу. |
| 9 | Росія | TEMPUS-III Програми «Університет майбутнього» «Доступний університет» | <ul style="list-style-type: none"> - Участиками проекту були Міністерство освіти РФ, російські вузи і університети країн Євросоюзу. - Дослідження та аналіз способів забезпечення доступності вищої освіти для інвалідів. - Вивчення категорій населення з обмеженими фізичними можливостями. - Створення сайту в мережі Інтернет. челябінським державним. - університетом створено сайт «Шлях до незалежного життя» www.wilg.ru. - Проведення стажувань. Перевагами даного проекту є: <ul style="list-style-type: none"> - створення та розробка рекомендацій медико-соціальної експертизи за індивідуальними програмами реабілітації інвалідів, за визначенням їх можливостей до навчання в інтегрованому середовищі, а також формування необхідних умов реалізації такого навчання; - забезпечення спеціальної навчально-реабілітаційної технологічної бази, що включає спеціальні засоби технічної підтримки навчального процесу, навчально-систему методичної та психолого-педагогічної підтримки; - розробки нормативів і джерел фінансування навчально-реабілітаційного процесу. |

Джерело: складено автором за [17—25].

ня. Однак на цей час вченими приділено недостатньо уваги вивченню зарубіжного досвіду з питань забезпечення професійної реабілітації інвалідів, який може бути корисним у вирішенні нагальних проблем людей з особливими потребами в Україні.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — проаналізувати зарубіжний досвід забезпечення людського розвитку для інвалідів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Вперше прояв піклування про інвалідів на державному рівні був здійснений королем Франції Людовіком XIV, який у 1671 році наказав збудувати Дім Інвалідів у якості притулку для ветеранів своїх війн. У кінці 17 століття там мешкало 4000 ветеранів, які після реабілітації та необхідної перепідготовки працювали у швацькій та гобеленній майстернях, а також розмальовували гравюри. У наш час Дім Інвалідів має статус державного військового шпиталю та продовжує традиції, закладені Людовіком XIV. Окрім цього, в країні функціонують різноманітні організації, що опікуються проблемами людей з інвалідністю та створенні необхідних умов для забезпечення можливостей людського розвитку інвалідів.

В Україні теж існують подібні ініціативи, однак поки вони носять поодинокий характер і висуваються на місцевому рівні. Так, на цей час в Південній Україні функціонує лише один Одеський центр соціально-професійної реабілітації для осіб старше 18 років. Центр фізичної реабілітації для дорослих в Південному регіоні на сьогодні не існує. У зв'язку з втратою Криму, де знаходилась більшість найрозвинутіших реабілітаційних центрів та з припиненням функціонування Євпаторійського міжрегіонального центру професійної реабілітації інвалідів, Південь України залишився без відповідних центрів. Інші центри, які є в Україні знаходяться дуже далеко, що зменшує можливість їх відвідування особами з інвалідністю. Так, у поточному році відповідні центри інших регіонів змогли відвідати лише 11 осіб з Миколаївської області.

Розглянемо особливості вищої освіти інвалідів у різних країнах (табл. 1).

Отже, спільними рисами вищої освіти для дітей інвалідів у більшості країн є: зміни в політиці країн, щодо людей з обмеженими можливостями; зростає державне заступництво по відношенню до дітей-інвалідів; професійна реабілітація людей з обмеженими можливостями є одним з найважливіших завдань в політиці кожної країни та їх комплексної реабілітації, успішне проведення якої дозволяє підвищити рівень життя інвалідів; інноваційне оснащення архітектури будівель і аудиторій, дверних прорізів і сходів, меблів та обладнання, облаштованості їдалень, бібліотек і туалетів, наявності кімнат відпочинку і стільців у коридорах, медичних кабінетів, необхідних для повсякденних потреб студентів інвалідів; реалізація державних проектів та цільових програм; розроблення інклюзивних навчальних планів і програм, індивідуальних методів навчання та методологію оцінювання; допомога при навчанні та працевлаштуванні.

У зарубіжних країнах діють численні Програми і проекти, спрямовані на підтримку та реабілітацію інвалідів, забезпечення можливостей їх людського розвитку (табл. 2).

Отже, програми і проекти стосовно вищої освіти для інвалідів ризнують за своєю сутністю, цільовим призначенням, обсягами фінансування та термінами дії. Частіше вони спрямовані на забезпечення: здобуття ефективної освіти людьми з обмеженими можливостями, побудову взаємозв'язків дитини з мікро- і макросередовищем, розвиток її збережених психофізичних можливостей здійснюється шляхом розширення сфери спілкування та організації її професійної підготовки.

ВИСНОВКИ

Основні завдання, які поставлені та виконуються зарубіжними країнами у галузі вищої освіти для інвалідів зводяться до: забезпечення конституційних прав інвалідів на профорієнтацію, освіту, професійне навчання; широке сприяння інтеграції інвалідів у суспільство; створення сприятливих умов для фізичного, психічного і духовного розвитку дітей-інвалідів, забезпечення їх правового і соціального захисту; психологічна адаптація дітей-інвалідів у суспільстві та формування у населення позитивного ставлення до інвалідів; забезпечення освіти і фахової підготовки дітей-

інвалідів з метою їхньої підготовки до трудової діяльності, самообслуговування, самозабезпечення і сімейного життя; розроблення і вдосконалення системи функціонування освітніх закладів різних форм власності з метою інтеграції інвалідів у навчальний процес; розроблення системи фінансової підтримки і кредитування освіти дітей-інвалідів та членів їхніх сімей; здійснення заходів щодо профілактики девіантних форм поведінки серед дітей-інвалідів; здійснення інформаційної профілактичної роботи серед населення з метою запобігання інвалідності та процесам депопуляції; підтримка і реалізація наукових розробок, спрямованих на розв'язання актуальних проблем освіти інвалідів; забезпечення дітей-інвалідів підручниками, навчальними посібниками та іншими засобами навчання.

З поширенням у світі нових інформаційних і технічних засобів постачання навчального матеріалу, насамперед з появою Інтернет, у навчальних закладах різних типів склалися передумови появи і розвитку нового напрямку в освіті — дистанційного навчання для студентів з особливими потребами, розробки державних програм та проектів, що ґрунтуються на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях. Розробкам дистанційного навчання в зарубіжних країнах приділяється належна увага в педагогічній теорії та практиці, зокрема проблемам його сучасного стану та перспективам розвитку, педагогічному та інформаційному забезпеченню.

Дослідження становлення та розвитку системи вищої освіти за кордоном показало, що цей розвиток зумовлений національними традиціями і високими показниками в галузі освіти, а також широким визнанням ідей дистанційного навчання, має інноваційний тип спрямування.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку методичного та практичного інструментарію забезпечення вищої освіти для інвалідів на рівні світових стандартів.

Література:

1. Human Development Report 2010 "The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development".
2. Human Development Report 2011 "Sustainability and Equity: A Better Future for All".
3. Human Development Report 2013 "The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World".
4. Human Development Report 2014 "Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerability and Building Resilience".
5. Коляденко Н.В. Теоретико-методичні основи та інструментарій сприяння розвитку трудової активності і конкурентоспроможності інвалідів на ринку праці: монографія / Н.В. Коляденко; Держ. служба зайнятості України, Ін-т підгот. кадрів Держ. служби зайнятості України. — Київ: ІПК ДСЗУ, 2014. — 233 с.
6. Заярнюк О.В. Зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями в Україні: проблеми і шляхи сприяння: монографія / О.В. Заярнюк. — Кіровоград: Імекс, 2013. — 191 с.
7. Чирва А.С. Інклюзивне навчання в університетах та коледжах Канади / Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — № 5 (39). — 2014.
8. Давиденко Г.В. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в Італії / Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". — № 2 (8). — 2013.
9. Освітня політика Франції щодо осіб з особливими потребами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20488/1/151-Perkhun-244-245.pdf>
10. Шуневич Б.І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Б.І. Шуневич; [Інститут вищої освіти АПН України]. — К., 2008. — 36 с.
11. Захарчук М.Є. Аналіз досвіду США в організації інклюзивного навчання / Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки. — № 6. — 2012.
12. Матеріали педагогічних читань з теми: інклюзивне навчання — рівний доступ до якості освіти [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://refdb.ru/look/2620452.html>
13. Нормативне забезпечення права на освіту дітей з обмеженими функціональними можливостями у Великій Британії / О.В. Безпалько, І.М. Комар // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Пе-

дагогічні науки. — 2014. — Вип. 115. — С. 29—31.

14. Ефективність української вищої освіти в контексті впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://knutd.com.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/Kurilko2015052801.pdf

15. Мануйлова Ю.Н., Зорин В.А. Принципы и опыт взаимодействия вуза и общественных организаций инвалидов // Стратегии обучения студентов инвалидов. Материалы международной конференции. — Челябинск, 2000.

16. Смирнова Л.Н., Писарева О.Н. Семейный аспект профессиональной реабилитации молодых инвалидов в вузе // Проблема устойчивого развития общества переходного периода. Материалы научно-практической конференции. — Челябинск, 2001.

17. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ussf.kiev.ua/ie_experience_implementing/

18. Program for education and rehabilitation of disabled students — Jelenia Gora, Kolegium Karkonoskie, 2001. — 280 p.

19. Ainscow I. Inclusive Education: A Global Agenda. London: Routledge, 1997.

20. Comparing welfare states. Britain in International Context / Ed. by Allan Cochrane and John Clarke. London: Sage Publications, 1994.

21. Зайцев Д.В. Интегрированное образование детей с ограниченными возможностями // Социологические исследования. — 2004. — № 7. — С. 127—132.

22. Таланчук П.М. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі: навчально-методичний посібник / П.М. Таланчук, К.О. Кольченко, Г.Ф. Нікуліна — К.: Соцінформ, 2004. — 128 с.

23. Колупаєва А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній навчальній закладі: монографія. — К.: Педагогічна думка, 2007 р. — 458 с.

24. Колупаєва А.А., Найда Ю.М. Здійснення процесу оцінки та розробки індивідуального навчального плану/Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Л.І. Даниленко. — К.: 2007. — 128 с.

25. Вища освіта для дітей з інвалідністю: мрія чи реальність? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.loai.lviv.ua/index.php/dijalnist-loai/informatsijna/gazeta-blagovist/388-vyshcha-osvita-dlia-invalidiv>

References:

1. Human Development Report (2010), "The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development", available at: <http://hdr.undp.org/en> (Accessed 27 October 2015).

2. Human Development Report (2011), "Sustainability and Equity: A Better Future for All", available at: <http://hdr.undp.org/en> (Accessed 27 October 2015).

3. Human Development Report (2013), "The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World", available at: <http://hdr.undp.org/en> (Accessed 27 October 2015).

4. Human Development Report (2014), "Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerability and Building Resilience", available at: <http://hdr.undp.org/en> (Accessed 27 October 2015).

5. Kolyadenko, N.V. (2014), Teoretyko-metodychni osnovy ta instrumentarij spruyannya rozvytku trudovoyi aktivnosti i konkurentospromozhnosti invalidiv na rynku pratsi: monohrafiya [Theoretical and methodological foundations and tools to promote labor activity and competitiveness disabilities in the labor market: monograph], Derzh. sluzhba zaynyatosti Ukrayiny, In-t pidhot. kadriv Derzh. Sluzhby, Kyiv, Ukraine.

6. Zayarnyuk, A.V. (2013), Zaynyatist osib z обмеzhenymy fizychnymy mozhlyvostyamy v Ukrayini: problemy i shlyakhy spruyannya: monohrafiya [Employment of people with disabilities in Ukraine: problems and ways to promote: monograph], Imeks, Kirovograd, Ukraine.

7. Chyrva, A. S. (2014), "Inclusive education in universities and colleges in Canada", Pedagogichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyi tekhnolohiyi, vol. 5 (39).

8. Davydenko, H.V. (2013), "Regulatory support inclusive education in Italy", Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohiy Universytetu "Ukrayina", vol. 2 (8).

9. Perkhun, L.V. (2011), "Education Policy for persons with disabilities", Lviv Polytechnic National University Institutional Repository, available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20488/1/151-Perkhun-244-245.pdf> (Accessed 27 October 2015).

10. Shunevych, B.I. (2008), "The development of distance learning in higher education in Europe and North America", Ph.D. Thesis, Instytut vyshchoyi osvity APN Ukrayiny, Kyiv, Ukraine.

11. Zakharchuk, M. YE. (2012), "Analysis of the US experience in organizing inclusive education", Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholya, Psykholoho-pedahohichni nauky, vol. 6.

12. Suprun, I.V. (2011), Materialy pedagogichnykh chytan z temy: inklyuzyvne navchannya – rinvnyy dostup do yakosti osvity [Materials pedagogical readings on the theme: inclusive education - equal access to quality education], available at: <http://refdb.ru/look/2620452.html> (Accessed 27 October 2015).

13. Bezpalko, O. V. and Komar, I. M. (2014), "Regulatory support the right to education of children with limited functionality in the UK", Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu, Ser.: Pedagogichni nauky, vol. 115, pp. 29—31.

14. Kurilko, A.O. and Breus, S.V. (2013), "The effectiveness of Ukrainian higher education in the context of inclusive education in higher education", Visnyk Cherkas'koho universytetu, vol.33, available at: http://knutd.com.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/Kurilko2015052801.pdf (Accessed 27 October 2015).

15. Manuylova, YU.N. and Zoryn, V.A. (2000), "Principles Experience and high school interaction and Public organizations", Stratehiy obuchenyya studentov ynvalydov. Materyaly mezhdunarodnykh konferentsiy [Strategies for teaching students the disabled. Proceedings of International Conference], Chelyabynsk, Russia.

16. Smyrnova, L.N. and Pysareva, O.N. (2001), "The family aspect of the professional rehabilitation of young people with disabilities in high school", Problema ustoychivoho rozvytyya obshchestva perekhodnoho peryoda. Materyaly nauchno-praktycheskoy konferentsiy [The issue of sustainable development of a society in transition. Proceedings of the scientific-practical conference], Chelyabynsk, Russia.

17. Kolupaiev, A.A. (2007), "The experience of inclusive education in Europe", available at: http://www.ussf.kiev.ua/ie_experience_implementing/ (Accessed 27 October 2015).

18. Gora, J. (2001), Program for education and rehabilitation of disabled students, Kolegium Karkonoskie, Poland.

19. Ainscow, M. (1997), Inclusive Education: A Global Agenda, Routledge, London, UK.

20. Cochrane, A. and Clarke, J. (1994), Comparing welfare states. Britain in International Context, Sage Publications, London, UK.

21. Zaytsev, D. V. (2004), "Integrated education of children with disabilities", Sotsiologicheskiye issledovaniya, vol. 7, pp. 127—132.

22. Talanchuk, P.M. Kol'chenko, K.O. and Nikulina, G.F. (2004), Suprovod navchannya studentiv z osoblyvimi potrebami v ntegrovanomu osvntn'omu seredovishchn: navchal'no-metodychniy poshbnik [Support education of students with disabilities in an integrated educational environment: Textbook], Sotsnform, Kyiv, Ukraine.

23. Kolupakva, A.A. (2007), "The experience of inclusive education in Europe", Pedagogichni osnovi ntegruvannya shkolyariv z osoblyvostyami psikhofizichnogo rozvitku v zagal'noosvntn'ny navchal'ny zklad [Pedagogical bases of integrating pupils with special psychophysical needs in general education institutions], Pedagogichna dumka, , Kyiv, Ukraine.

24. Kolupakva, A.A. and Nayda, YU.M. (2007), "Implementation of the evaluation process and the development of individual educational plan", Hnklyuzivna shkola: osoblyvostn organzatsnna ta upravlnnnya: Navchal'no – metodychniy poshbnik [Inclusive school: peculiarities of Organization and Management Training — methodical manual], Kyiv, Ukraine.

25. Lviv Regional Association of Disabled (2015), "Higher education for children with disabilities: dream or reality?", available at: <http://www.loai.lviv.ua/index.php/dijalnist-loai/informatsijna/gazeta-blagovist/388-vyshcha-osvita-dlia-invalidiv> (Accessed 27 October 2015).

Стаття надійшла до редакції 20.10.2015 р.